

SİNEMADA SANSÜR ÜSTÜNE

İştar TARHANLI (*)

Sansür : Bir ifadenin yayımlanmadan önceki evrede, yetkili kılınan kamu makamlarınca herhangi bir amaçla içeriği yönünden denetime, izne tâbi tutulması... Sansür : İfade özgürlüğü konusunda uygulanabilecek en ağır sınırlama... Konu sinema olunca, böylesine ağır bir sınırlamanın, ifade özgürlüğünün anayasal güvencelere bağlandığı sistemlerde dahi var olması neden? "Sinema filmlerinde sunulan materyalin az çok ayrıntılarına kadar öğrenilmesi ve akılda tutulması" denmekte bir takım tartışmalarda¹. Bir de, sinema filmlerinin asıl önemi, "izleyiciyi doğal konumu içinde yakala (yıp), ona farkında olmadan belirli mesajlar iletip, özümlemesini sağlama (sındadır)" savı ileri sürülmekte². Önemi ikinci dünya savaşından sonra hızla artan ve dolayısıyla "kitleleri" etkilemesi bakımından bir takım önlemlere "gerek duyuran" sinemaya ilişkin bu düşüncelerin, 1900'lerin şu son yıllarında, teknolojik ilerlemelerle gösterimlerin gitgide kitlelerin izlediği umuma mahsus yerlerden özel konutlara doğru kayması karşısında ne denli geçerli ve yeterli gerekçeler oluşturduğunu bu incelemenin sonucuna bırakarak, kısaca bir göz gezdirelim sinema sansürüne...

I. Sinema filmlerine uygulanan sansür, ya bir devlet sansürü, ya da kendi kendini sansür(otosansür) şeklinde ortaya çıkmaktadır.

(*) İştar TARHANLI İ.Ü. Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Araştırma Görevlisidir.

- 1) Bu araştırmaların ayrıntıları için bkz. Joseph T. CLAPPER, "Değişik Haberleşme Araçlarının Karşılaştırmalı Etkileri" (in Ünsal OSKAY, Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş - Seçilmiş Parçalar, AÜSBFY., Ankara 1973, s. 199-200 ve 205).
- 2) Metin KAZANCI, Halkla İlişkiler, Savaş Y., Ankara 1982, s. 158.

Devlet sansüründe, çevrilmesine henüz başlanmamış bir filmin senaryosu üzerinde bir inceleme yapılarak, bundan alman sonuca göre filmin çevrilmesine, çevrilmemesine ya da senaryoda gerekli değişiklik yapıldıktan sonra çevrilmesine izin verilmekte, diğer bir ifadeyle “ön sansür sistemi” uygulanmaktadır. Bu sistemde genellikle denetim senaryonun film haline getirilmesinden sonra da devam etmekte ve ortaya çıkan filmin de ayrıca denetimden geçmiş senaryoya uygunluğu araştırılmakta, böylelikle sansür bu aşamada da söz konusu olabilmektedir. Bu tip sansürde ya filmin içeriğinde “genel olarak sakıncalı” olabilecek bir takım noktaları saptamak, ya da salt yaş gruplarına göre bir ayırım yapmak, yani diğer bir ifadeyle, “küçükler için sakıncalı” olabilecek filmleri saptamak amacı güdülmektedir.

Öte yandan kendi kendini sansür, filmlerin sinema endüstrisi tarafından meydana getirilmiş bir sansür organizasyonu tarafından kontrol edilmesi anlamına gelmektedir.

Sinema filmlerinin halka gösterilmesine XIX. yy. sonlarına doğru (1895) başlanmış olmasına karşılık, bilinen ilk sansür uygulaması bundan 14 yıl sonra (1909), Fransa’da görülmüş, buna bir idam cezasının infazını gösteren haber filmi neden olmuş. Kamu otoritelerinin sinema filmlerinin gösterilmesine müdahale edebileceklerini açıklayan bu ilk resmî metin, yukarıda sözü edilen film hakkında Fransız İçişleri Bakanlığının bütün valilere gönderdiği, Bét-hune’de çekilmiş bu idam cezasının infazı ile ilgili haber filminin oynatılmasının yasaklanmasını isteyen bir genelge³.

Türk sinemasında ise ilk sansür uygulamasının 1919 yılında Malûl Gaziler Cemiyeti tarafından Ahmet Fehim’e çevirttirilen “Mürebbiye” adlı film hakkında olduğu belirtilmektedir⁴. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın aynı adlı romanından uyarlanan filmdeki koket Fransız mürebbiye tiplemesi Fransız işgal kuvvetlerince filmin İstanbul’dan Anadolu’ya gönderilmesinin yasaklanmasına neden olmuştur. Türk sinemasında ortaya konulan yapıtlar açısından bakıldığında

3) J. BANCAL, La Censure Cinematographique (thése), Paris 1934, Jose Corti, s. 269-270 (aktaran : Özkan TİKVEŞ, Sinema Filmlerinin Sansürü, İÜHFY., İstanbul 1968, s. 9).

4) Özkan TİKVEŞ, op. cit., s. 8-9.

ilk sansür uygulamasının bu film hakkında olduğu söylenebilirse de, söz konusu uygulamanın işgal kuvvetlerince gerçekleştirilmiş olması sansürün niteliği açısından tereddüt uyandırıcıdır. Öyle ki, ülkede olağanüstü bir dönem yaşanmakta idi ve işgal kuvvetlerinin böylesine bir uygulamada bulunmasının, normal iktidar koşullarından çok farklı saikleri bulunduğu açıktı.

1920'de Ankara'da kurulan TBMM hükümetince sansürle ilgili yetkilerin valiliklerce kullanılması uygun bulundu. Bu konuda pozitif bir düzenlemeye gidilmediği için henüz bir sansür örgütü mevcut değildi. Valilerce bu yetki fiilî olarak zabıta memurlarına devredildi. Film onatılacağı sinema salonunda ilk kez iki adet zabıta memurunca izlenmekte, onların kanaati gereğince kaderi tayin edilmekte idi.

İlk kez sinema filmlerinin kontrolü için merkezî bir örgüt 9 Haziran 1932 tarihli⁵ bir talimatname ile kuruldu. Daha sonra 26 Aralık 1933 tarihli Ek Talimatname⁶ ile yerli filmler için senaryo sansürü de getirilmiş, İstanbul ve Ankara'da bu amaçla iki komisyon kurulmuştur. Sözü edilen 1932 tarihli Talimatname ile buna Ek 1933 tarihli talimatname 1930'ların sonlarında, çevirilen bazı filmlerin "müstehcen" bulunmaları nedeniyle yetersiz görüldü. Söz konusu filmler Muhsin Ertuğrul'un Aynaroz Kadısı (1938) ve Bir Kavuk Devrildi (1939) adlı filmleriydi. Konunun TBMM'de tartışılması sırasında, bu filmler için devrin İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, "sinemalarda gösterilme (leri) Efkârı Umumiye'de iyi tesir bırakmamıştır" ifadesini kullanmıştır⁷. O gün yürürlükte olan ilgili mevzuatın yetersiz görülmekte oluşunun bir başka nedeni de gerek yerli filmlerde, gerekse ithal filmlerde sayının hızla artması, dolayısıyla mevcut denetim mekanizmasının yetersiz kalmış bulunması olsa gerek. Böylece Türk sinemasında film sansürünün asıl başlangıç tarihi olarak alınabilecek 19 Temmuz 1939 tarihli "Filmlerin ve Film Senar-

5) 9.6.1932 gün ve 12979 sayılı kararname ile yürürlüğe konan "Sinema Filmlerinin Kontrolü Hakkında Talimatname" (RG 9.7.1932, Sy. 2153).

6) 1932 tarihli Talimatname'ye 26.12.1933 gün ve 15489 sayılı Kararname ile bazı eklentiler yapılarak oluşturulan Talimatname (RG. 9.1.1934, Sy. 2600).

7) TBMM Zabıt Ceridesi, Devre IV, cilt 23, s. 407.

yolarının Kontrolüne Dair Nizamname"⁵ hazırlandı. Bu düzenleme, 14 Temmuz 1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun⁹ "Hariçten gelen filmlerin gösterilmesi ve dahilde yapılacak filmlerin çekilmesi polisin iznine bağlıdır. Polis, filmlerin ve senaryoların tetkik ve muayene işini alâkalı makamlarla birlikte ve nizamnamesine göre yapar" hükmünü getiren 6. maddesine dayanılarak çıkarılmıştır. Açıkça görülmektedir ki, idare bu kısaca ifade edilmiş hüküm ile sinema sansürü alanında çok geniş bir takdir yetkisine sahip kılınmış, kanunla tespit edilmesi gereken sınırlardan yoksun salt bir çerçeve hüküm sayesinde yurt içinde yapılacak filmlerin senaryo, çekim ve gösterimlerine dair esasların uygulaması tamamiyle kolluk kuvvetlerinin iznine tâbi tutulmuştur.

Söz konusu nizamname 1948¹⁰ ve 1958¹¹ yıllarında bazı değişikliklere uğradı, ancak bunlar temel ilkelerle ilgili değildi. Böylelikle aynı düzenleme kırk yıla yakın bir süre içinde, 1977 yılına değin yürürlükte kaldı.

1977'ye kadarki dönem içinde, aralarında sansür meselesi de bulunan Türk sineması sorunlarına çözüm getirebilmek amacıyla bir çok girişimlerde bulunulmuş, ancak konuya somut hiçbir katkı sağlanamamıştır. 1973 - 1976 yılları arasındaki yıllık sinema alanı değerlendirmelerinin başlıkları, bu yılların sorunlarını ortaya koymak açısından iğginçtir :

"Sinema Mevsimi Başlarken, Eleştirmenlere Göre Sansür Sorunları Çok Büyük"¹²; "Sansür ve Petrol Zamlarından Doğan Fiyat Artışları Umutsuzluk Verici Bir Sinema Mevsimi Hazırladı"¹³; "Bu Yıl Sinemamız Sansür Engellemeleri, Siyasal Baskılar Sonucu Tam Bir Kriz Yaşadı"¹⁴.

26 Ağustos 1977 tarihli ve 7/13683 sayılı bir Bakanlar Kurulu Kararı ile kırk yıla yakın bir süre uygulanan mevzuatta, önemli bir

8) RG. 31.7.1939, Sy. 4272.

9) RG. 14.7.1934 Sy. 2751, 3. t., Düstur, c. 15, s. 575.

10) RG. 29.1.1948, Sy. 6818.

11) RG. 24.1.1958, Sy. 9816.

12) Milliyet Sanat Dergisi, Sy. 47, 28 Eylül 1973.

13) Milliyet Sanat Dergisi, Sy. 99, 27 Eylül 1974.

14) Milliyet Sanat Dergisi, Sy. 212, 31 Aralık 1976.

değişiklik yapıldı ve 23 Eylül 1977 tarihinde yürürlüğe konulan "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Tüzük" ile 1939 tarihli Nizamname ile ek ve değişiklikler yürürlükten kaldırıldı. Yeni tüzüğün 36. maddesinde öngörülen ve sözü edilen tüzüğün uygulama esaslarını belirleyen "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik" in 8 Kasım 1977 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe konulmasıyla yeni düzenin geçişi tamamlandı.

Söz konusu tüzük, taşıdığı katı nitelikten ötürü pek çok eleştirilere hedef olmuş^{15 16}, aleyhteki çabalar sonucu, Kültür Bakanlığı Sinema Dairesi 1978 baharında sinema ilgilileriyle temasa geçmiş, bu ilişkiler 1979 Şubat'ında "Türk Sineması Kurumu Yasa Tasarısı" taslağı ile noktalanmıştır. Bu tasarı, filmlerin çekimi ve gösterilmesi aşamalarında mevcut izin rejimini sona erdirip, her ikisinde de serbesti kuralını getirmiş, Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun 6. maddesinin ilgası cihetine gidilmiştir. Bu ve bunu izleyen olumlu gelişmelerden yürürlükteki tüzüğün de etkilenmesi beklenirken, Ağustos 1979 da tüzük olumsuz niteliğinde pek fark yapmayan bir değişikliğe uğradı.

Bugün ise, film sansürüne ilişkin mevzuatı 18.10.1982 tarihinde yürürlüğe girmiş olan yeni T.C. Anayasası (özellikle 13., 26. ve 27. maddeler) ve halen yürürlükte olan 2559 sayılı Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun 6. maddesine dayanılarak 2.12.1983 tarihinde yürürlüğe konulan "Filmlerin ve Film Senaryolarının Denetlenmesine İlişkin Tüzük" oluşturmaktadır.

-
- 15) Atila SAV Sinema Sansürü Özgürlükleri Çiğniyor, Milliyet, 7 Kasım 1977; Atila SAV, "Sansür", Cumhuriyet, 31.1.1978; Atila DORSAY, "Faşist Sansüre Karşı Duralım", Cumhuriyet 7.10.1977; Özgür DİCLELİ, "Yeni Sansür Tüzüğü Tepkilere Yol Açtı", Cumhuriyet 23.9.1977; Abdi İPEKÇİ, "Sansür", Milliyet 5.10.1977; "Yeni Sansür Tüzüğü Neler Getiriyor - Neler Götürüyor?", Açık Oturum, Cumhuriyet 8 Ekim 1977.
- 16) Bu konuya ilişkin bir de protesto yürüyüşü düzenlenmiş, 5 Kasım 1977 günü İstanbul'dan başlayan yürüyüş 3 gün sürüp, Ankara'da sona ermiştir. Bu eylemin bir değerlendirilmesi için bkz. Erhan AKYILDIZ, "Sansürü Protesto ve Demokratik Haklar Yürüyüşü Sona Erdi", Milliyet Sanat Dergisi, Sy. 251, 14 Kasım 1977.

II. 1961 Anayasa'sının fikir ve düşünce açıklamanın çeşitli biçimleri için taşıdığı tavır Prof. GÜRAN'ın bir incelemesinde şu şekilde değerlendirilmektedir :

“...Türk Anayasa yapıcısı, “sansür” kurumunu, hem Anayasa'nın 11. maddesindeki “öze dokunma” yasağı genel hükmü, hem de 19, 21-29, 46 ve 56. maddelerindeki sendika, dernek, siyasal parti, basılı eserler, toplantı ve gösteri yürüyüşü, ibadet, dinî âyin gibi fikir ve düşünceleri açıklamanın değişik biçimleri için koyduğu açık özel hükümlerle reddetmiştir. O halde, kişilere düşüncelerini açıklamak için “önceden izin” alınmasının ve bundan daha ileri bir derecede bir müdahale ve kayıtlama teşkil eden “içeriğin denetlenip kayıtlanmasını” emreden bir ön denetim sistemi, 1961 Anayasası'nın yürürlükteki hükümleri temel felsefesi ile bağdaşmaz”¹⁷.

1961 Anayasası'nın bu temel felsefesi bir diğer ifadesini A.B.D. Yüksek Mahkemesi'nin 1974 tarihinde verdiği *Southeastern Promotions Ltd.v. Conrad* kararındaki¹⁵ şu satırlarda bulmaktadır : “Fikir ve düşüncelerin açıklanmasının ön sınırlamalarla karşılaşmasıyla, açıklandıktan sonra ceza koğuşturmasına maruz kalması arasındaki ayırımın gerisinde, Amerikan Hukukunda gayet derin surette kazanarak yazılmış bir teori yatmaktadır : Özgür bir toplum, anayasanın tanıdığı, ifade hürriyetinin sağladığı hakları kötüye kullananları yasaları çiğnedikten sonra cezalandırmayı, bu kimselerin ve bu hakkı kullanan başka herkesin sesini çıkmadan boğmak gibi bir tutuma tercih eder. Bir kimsenin ne gibi sözler söyleyeceğini önceden bilmek her zaman zor olduktan başka, anayasanın yasal saydığı ve saymadığı ifade hareketi arasındaki çizgi çoğunlukla öyle ince bir çizgidir ki, bunun çizimi için sansürü serbest bırakmanın taşıdığı tehlikeler dehşet vericidir.”

Bu kaygıların 1982 Anayasası'nda da sürdürüldüğünü söylemek güçtür. Herşeyden önce “öze dokunma yasağı”nı taşıyan bir genel hükmün bulunmadığı bu anayasada düzenlenen tüm temel hak ve

17) Sait GÜRAN, “Sinema Filmlerinin Sansürü”, Günümüzde Yargı, Ekim 1979, Sy. 42, s. 17.

18) Aktaran : S. GÜRAN, İbid.

hürriyetler ilgili hükümlerindeki özel sınırlama sebeplerine tâbi oldukları gibi, 13. maddede düzenlenen ve oldukça esnek kavramlarla çerçevesi çok geniş tutulan genel sınırlama sebepleri ile de bağlıdır. Temel hak ve hürriyetlere alınan bu tavrın en bariz örneği düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin düzenlendiği 26. maddede görülmektedir. Herkesin, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı veya başka yollarla açıklama ve yayma hakkına sahip olduğunu ve bu hürriyetin resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsadığı belirtildikten sonra bu fıkra hükmünün radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel olmadığı belirtilmektedir. Bu ifade ancak şu şekilde yorumlanabilir: 1900'lerin sonlarının yaşandığı Türkiye'de sinema sansürü anayasal hükümlerle de desteklenerek "meşru" kılınmıştır. Oysa yukarıdaki A.B.D. Yüksek Mahkemesi kararında da belirtildiği gibi, sansürü serbest bırakmanın taşıdığı tehlikelerin ne denli dehşet verici olduğu ortadadır.

Üstelik şu an yürürlükteki mevzuat gereğince sinema sansürü yukarıda belirtilen Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun, idareye sonsuz takdir yetkisi tanıyan çerçeve hükmünden başka hiçbir yasal düzenlemeye dayanmamaktadır. Bu maddenin, temel hak ve hürriyetlerin kanunla sınırlanabileceği hükmünü salt "görünürde" yerine getirmekten başka bir işlevi olduğu söylenemez. Oysa bu hükme dayanılarak hazırlanan tüzükler her türlü "sınırlayıcı" hükmü içermektedir. Bugün yürürlükte olan 1983 tarihli tüzüğün bir önceki 1977 tarihli tüzükle karşılaştırılmasıyla ortaya konulan veriler bu durumun açık ifadesidir.

Bugünkü mevzuat gereğince sinema filmlerinin "denetlenmesi"ni üstlenmiş olan Film Denetleme Kurulu daha öncekilerde de olduğu gibi tümü siyasal iktidar tarafından saptanıp atanan üyelerden oluşmaktadır. 1979 tarihli tüzük değişikliği ile ilk kez bu kurula katılan "Genelkurmay Başkanlığı'nca görevlendirilecek bir üye" 1983 tüzüğünde de yer almış; 1980'lerin Türkiye'sinde hâlâ sinemanın bir sanat dalı değil, polisiye ve askerî bir güvenlik meselesi olduğu kanısı sürdürülmüştür. Buna karşılık (aslında "buna bağlı olarak" bu bağlamda daha yerinde bir ifade olsa gerekir) kültür, bilim, güzel sanatlar alanlarından konuyla ilgili temsilciler, bir ruh sağ-

lığı hekimi, bir eğitimci veya bir kriminolog hayette yoktur. 1983 tüzüğünün “kâğıt üzerindeki” bir adım atıcı hükmü kurul üyelerinin niteliklerinin belirlendiği hükümdür. Tüzük, kurul başkan ve üyelerinin bu görevi yürütebilecek bilgi, yetenek ve deneyime sahip olanlar arasından ve varsa fikir, kültür ve sinema alanlarında belli hizmet ya da yapıtları görünenlerden atanacağını belirtmektedir. Görünürde olumlu bu hükmün bürokratik kadrolar gözönüne alındığında oldukça “ütopik” olduğu ortadadır.

Denetim ve yasaklama nedenlerinden 1979 tarihli tüzükteki 1977 tarihliye oranla göreceli olarak görülen niceliksel azalma (nitelik olarak değişikliğinde aralarında fark olduğu söylenemez) 1983'te kinde devam ettirilmemiş, bu bakımdan hem nitelik hem nicelik açısından 1977'deki hale dönülmüştür. 15 ayrı bent halinde sayılan bu denetim ve yasaklama nedenleri yine müphem, soyut, genel ifadeleri içermektedir. “Tehlikeye sokucu”, “zararlı”, “saygınlığı zedeleyen”, “zedeleyici” şeklindeki ifadeler müphem, her şekilde yorumlanabilecek, sansürü şiddetlendirmeye rahatça yol verici niteliktedir.

Denetim ve kararın usulüne ilişkin hükümler de ilgililer açısından “güvenceli” bir ortam sağlamaktan uzaktır. 1979 Tüzük değişikliğinde az rastlanan olumlu yönlerden biri 1977 Tüzüğünde yer alan Film Denetleme Üst Kurulu'nun kaldırılmış olması, dolayısıyla denetim sürecinin uzamasının engellenmesidir. Oysa 1983 Tüzüğünde bu kurul yeniden yer almaktadır. Film sansürü yine kapalı kapılar ardında sürmekte, filmin akıbeti siyasal iktidarca tayin edilmiş memurların yorumuna terk edilmiş bulunmaktadır. Usulde üzerinde özellikle durulması gerekli bir konu denetleme sonucunda, haklarında, parçalar kestirilmesine karar verilen filmlerden yurt içinde yapılanların söz konusu parçalarının akıbeti meselesidir. Bu parçaların denetim yerinde yok edilmesi hükmünü taşıyan 1977 Tüzüğünün ilgili hükmü Danıştay Dava Daireleri Kurulu'nun bir kararıyla¹⁹ iptal edilmiştir. 1983 Tüzüğünde bu konuda bir adım ileriye gidilmiş, kesilen parçaların Emniyet Genel Müdürlüğü'ndeki bir ilgili tarafından saklanacağı hükmü getirilmiştir. Herşeyden ön-

19) Danıştay Dava Daireleri Kurulu, E. 1977/676, K. 1979/29, T. 9.2. 1979. Bu karar Danıştay Dergisi sy. 36-37 (1980), s. 220-234'de yayınlanmıştır.

ce bu konuda güdülen amacın, diğer bir deyişle, "parça kesilmesi" ile sağlanacak yararın ne olduğu düşünülmelidir. İlgili hüküm, filmin tüm kopyalarının denetim yerine getirilmesi kuralını taşımaktadır. Bu kurala uyulduğu ve kesilecek parçaların tüm kopyalardan çıkarıldığı düşünüldüğünde tedbir amaca ulaşmış sayılabilir, ancak tüm parçaların denetime sunulup sunulmadığının denetlenmesi ise zordur. Pekâlâ denetime sunulmamış, dolayısıyla kesintisiz bir filmin gösterime sokulması olasıdır. Öte yandan, yapımcının film üzerinde mülkiyet hakkı olduğu ortadadır. 1982 Anayasası gibi mülkiyet hakkını ön plâna çıkaran, siyasal ve iktisadî hak ve ödevlerin yerine kişinin hak ve hürriyetleri kategorisine koyan bir anayasa çerçevesinde mülkiyet hakkına ancak tecavüz olarak nitelenebilecek bir davranış kural haline getirmek anayasanın ruhu ile bağdaşmaz. Bir tedbir niteliği dahi taşısa, idare böyle bir "el koyma" yerine bunu hukukileştirme yoluna gitmeli, en azından alıkoyma parçalara karşılık ilgiliye bir ödemede bulunmalıdır.

"Usul" konusunda üzerinde durulması gerekli bir diğer husus da film çekimi sırasında bulundurulması zorunlu valilikçe görevlendirilmiş memur meselesidir. 1977 tarihli Tüzüğün ilgili maddesi Danıştay Dava Daireleri Kurulunun 1979 tarihli bir kararıyla²⁰ iptal edilmiştir. Kararda Polis Vazife ve Selâhiyet Kanununun 6. maddesine, yurt içinde yapılan filmlerin çekilmesinin polis iznine bağlı tutulduğu, çekim sırasında emniyet gözetimi biçiminde herhangi bir önlemden söz edilmediği belirtilmektedir. Çekim sırasında ortaya çıkabilecek bir hukuka aykırılığın giderilmesi yollarından (ki 1977 Tüzüğünün, her türlü denetimden başka, SONRADAN bir sakınca çıkması durumunda filmin çekimi veya gösteriminin İçişleri Bakanlığınca yasaklanabileceği hükmüne ilâveten 1983 Tüzüğünde bu yetkiyi mülkî âmirler, yani vali ve kaymakam da haiz kılınmıştır) bahisle Danıştay, çekim sırasında memur bulundurma zorunluluğunun kanuna aykırılık teşkil ettiği görüşündedir. Bu yerinde gerekçelere karşılık, 1983 Tüzüğünde aynı hüküm, olduğu gibi yer almıştır. Şaşırtıcı olan düzenlemenin bir Tüzük oluşudur. Diğer bir ifade ile bu düzenleyici işlem ne yazık ki Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek hazırlanmıştır. Burada tam olarak ko-

20) Bkz. dipnot (19) da zikredilen karar.

nuyla ilgili olmasa da, akla takılan bir nokta üzerinde durmak yararlı olabilir. Danıştay'ın iptal kararları yayınlanmamaktadır. Oysa genel düzenleyici işlemlerin hangi hükümlerinin iptal edilmiş olduğunun bir liste olarak yayınlanması en azından herkesin, bu arada Danıştay'ın farklı dairelerinin de durumdan haberdar olması bakımından gereklidir. Yukarıda belirtilen durumun bir "gözden kaçma" şeklinde yorumlanması, Danıştay'ın konuya ilişkin tutumu yönünden en kabullenilebilecek olasılık olsa gerek.

SONUÇ

Özellikle sinema endüstrisinin daha da geliştiği II. Dünya Savaşı sonrasında sinemanın her türlü duyuya hitap eden, dolayısıyla kitleleri etkilemesi bakımından bir takım önlemlere gerek duyuran bir araç olduğu gerçektir. 1900'lerin şu son yıllarında ise aynı gerekçeleri aynı şiddetle savunmak güçtür. Bugün sinema, o günlerin etkisini büyük ölçüde yitirmiş, ayrıca toplu gösterime mahsus mahallerden video v.s. gibi araçlarla çok daha özel mahallere kaymalar ortaya çıkmıştır. Bugün sinema daha çok sanat olarak algılayanlara hitap eden bir araçtır. Hâlâ kitleler üzerindeki etkisinin devam etmekte olduğu kabul edilse bile bunun denetim araçları çağdaş insan düşüncesine, dolayısıyla haysiyetine uygun olması gerekir. Oysa ne çerçeve kanunu ne de genel düzenlemeleri ile bugünkü sinema sansürüne ilişkin mevzuatın ne bu ilkelere ne de 1982 Anayasa'sında yer alan demokratik hukuk devleti ilkesine uygun olduğu hiçbir şekilde söylenemez sanırım.